

Yaşlılarda Yalnızlık: Bir Saha Araştırması

Sibel DOĞAN^{1*}, Mürüvvet BAŞER²

¹Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye

²Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Kayseri, Türkiye

*Sorumlu yazar: sdogan@medipol.edu.tr

Özet

Amaç: Araştırma 65 yaş ve üstü bireylerin yalnızlık düzeylerini ve bunu etkileyen faktörleri saptamak amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Gereç ve yöntem: Araştırmaya İç Anadolu bölgesindeki bir ilin merkez ilçesinde yaşayan 225 yaşlı (65 yaş ve üstü) birey katılmıştır. Araştırmanın verileri yaşlı bireylerin tanıtıcı özelliklerini, bazı sağlık davranışlarını, sağlık göstergelerini, psikososyal durum değişkenlerini içeren veri toplama formu ve UCLA yalnızlık ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin istatistiksel değerlendirmesinde, Kruskal Wallis varyans analizi, Dunn testi ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada, kadınların erkeklere göre daha fazla yalnızlık hissettiği, eğitim düzeyi arttıkça yalnızlık düzeyinin azaldığı; dul olan yaşlı bireylerin daha fazla yalnızlık hissettiği; yalnız yaşayıp, çocuğu olmayan ve yaşadığı ortamdaki memnuniyet olmayan yaşlıların yalnızlık düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Bu çalışma sonucunda yalnızlığın yaşlılık döneminde yaşanan bir duygu olduğu; cinsiyet, medeni durum ve eğitim gibi değişkenlerin yalnızlık duygusunu etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Yaşlılık, Yalnızlık, UCLA-LS

Loneliness in the Elderly: A Field Study

Abstract

Aim: This descriptive study was carried out to determine the loneliness level of individuals who were 65 and over and the factors affecting this.

Methods: 225 elderly individuals (65 years and over) living in the central district of a city in the Central Anatolia Region participated in the study. Data were collected by UCLA Loneliness inventory and a questionnaire including the characteristics, some health behaviours, health indicators and psychosocial variables. Kruskal Wallis variance analysis, Dunn test and Mann Whitney U tests were used for statistical analysis.

Results: According to the result of the study; it was determined that women felt more loneliness than men, loneliness level decreased with increasing education level, the old people who were widow, having no social security, felt much more loneliness than the others, and the loneliness level of people who were living alone and had no children was higher than that of people who were not pleased with their living conditions.

Conclusions: From this study it was found out that the loneliness was the feeling experienced during the old age and that the factors such as gender, marital status and education affected it.

Key words: Old age, Loneliness, UCLA-LS

1. GİRİŞ

Yaşlılık yaşam sürecinin çocukluk, gençlik, erişkinlik gibi doğal ve zorunlu bir çağıdır. Dünyada ve ülkemizde yaşlı nüfus giderek artmaktadır. Üretici konumdan tüketici konuma geçen, önceki rollerini yerine getiremeyen yaşlı bireylerde yalnızlık duygusu ve depresyon sık deneyimlenmektedir. Yaşlılık, yaşanan birçok değişiklik ve kayıpların artması nedeniyle yalnızlık duygusuna zemin hazırlamaktadır. "Sosyal ilişkilerdeki yoksunluk ve yetersizlikten kaynaklanan, bireyleri pek memnun etmeyen, psikolojik bir durum" olarak tanımlanan yalnızlık, fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarına zemin hazırlayabilmektedir (Öz 2004). Uzun süren yalnızlık bireyin ruhsal olarak iyi olma duygusunu tehlikeye atıp depresyon ve intihara neden olabilmektedir (Demet ve ark. 2002, Fessmann & Lester 2000, El-Nimr 2001, Batıgün 2005, McInnis & White 2001). Psikososyal değişiklikler göz önüne alındığında, yaşlı birey bu durumlarda yeterli sosyal destek alamazsa, yoğun izolasyon duygusuna karşı korumasız kalabilmektedir (Öz 2004, Fioto 2002).

Günümüzde yaşlı birey aile içinde eskiden olduğu gibi ekonomik ve manevi yaşam yükünü paylaşmamaktadır. Bu durum samimi duyguların azalması ve saygının zayıflamasına da neden olmaktadır. Böylece aile için bir anlamda yük olarak nitelendirilen yaşlı, yeni yaşam koşullarında yeni

aile modeline ve kent yaşamına uyum sağlayamamakta, kendini yalnız hissetmekte ve mutsuz olmaktadır (Öz 2004, Karahan ve Güven 2002, Khorshid ve ark. 2004).

Bu çalışma, 65 yaş ve üstü bireylerin yalnızlık düzeylerini ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmış bir saha araştırmasıdır.

2. GEREÇ ve YÖNTEM

Tanımlayıcı tipte olan bu araştırma İç Anadolu Bölgesindeki bir ilin merkez ilçesinde yaşayan, 65 yaş ve üstü yaşlı bireylerin yalnızlık düzeylerini ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Daha önce yapılmış bir çalışmaya göre (Günaydın,1996), 65 yaş ve üstü bireylerin genel yalnızlık ortalamasının 42.50 ± 13.9 olduğu varsayılarak; tolerans değeri %2.5, $\alpha=0.05$, $\beta=0.20$ alınmış ve minimum örneklem büyüklüğü 216 kişi olarak hesaplanmış ve çalışmaya 225 bireyin alınması planlanmıştır.

Araştırmanın yapıldığı sağlık ocağı bölgesi 9 mahalleden oluştuğu için her mahalleden kaç bireyin alınacağı küme örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Öncelikle her mahallenin 65 yaş ve üstü birey bulunan ev halkı tespit fişleri listelenmiştir. Daha sonra listelenen ev halkı tespit fişleri arasından, örnek kapsamına girecek 225 yaşlı birey rast gele örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Örnekleme alınan 225 yaşlının adresleri sağlık ocağı kayıtlarından alınıp, bireylerin yaşadığı adreslere tek tek ev ziyareti yapılmıştır.

Araştırma kapsamına; 65 yaş ve üstü, yalnız veya ailesi ile yaşayan, işitme engeli, iletişim problemi olmayan, çalışmanın amacı açıklandıktan sonra, çalışmaya katılmayı kabul eden bireyler dahil edildi.

2.1. Verilerin toplanması

Araştırmada verilerin toplanmasında; yaşlı bireylere ilişkin özellikleri belirleyen anket formu ve UCLA-LS yalnızlık ölçeği kullanılmıştır.

Anket Formu: Anket formu yaşlı bireylerin tanıtıcı özelliklerini, bazı sağlık davranışları, sağlık göstergeleri ve psiko-sosyal değişkenleri içeren sorulardan oluşmaktadır.

UCLA Yalnızlık Ölçeği: UCLA-LS yalnızlık ölçeği 1978 yılında Russell, Ferguson ve Peplau tarafından geliştirilmiştir.1980 yılında Russell ve Peplau tarafından yeniden gözden geçirilmiştir (Russell 1996). Türkiye’de geçerlik ve güvenilirlik çalışması Demir tarafından (1989) yapılmıştır. UCLA Yalnızlık Ölçeği, 20 maddelik likert tipi bir ölçektir. Ölçekte yer alan 10 ifade sosyal ilişkilerden doyumunu gösteren pozitif ifadeleri, diğer 10 ifade ise sosyal ilişkilerden memnuniyetsizliği gösteren negatif ifadeleri içermektedir. Bu ölçek kendi kendini tanımlayan “kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum” gibi ifadelerin yer aldığı cümleler serisinden oluşmaktadır. Bireyler cümlenin kendine uyduğuna ne sıklıkta inandıklarına göre her maddeyi değerlendirerek cevaplandırmaktadırlar.

2.2. Verilerin değerlendirilmesi

Veriler SSPS paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Cinsiyet, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, yaşadığı ortamdan memnun olma durumu gibi değişkenlerle yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde parametrik varsayımlar karşılanmadığı için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Yaş, eğitim durumu, yaşama şekli gibi değişkenlerle yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmede ise parametrik varsayımlar yerine gelmediği ve gruplar homojen olmadığı için Kruskal Wallis varyans analizi, gruplar arasında farkın değerlendirilmesinde ise Dunn testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında 225 birey değerlendirilmiştir. Yaşlı bireylerin %51.6'sı erkek olup, %48.4'ü 65-69 yaş grubunda yer almaktadır. Yaşlı bireylerin %68.4'ünün evli, %35.6'sının ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Yaşlıların %54.2'sinin eşi ile birlikte yaşadığı ve %96.9'unun çocuk sahibi olduğu, %75.6'sının kendi evinde yaşamak istediği saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Yaşlı bireylerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı (n:225)

Tanıtıcı Özellikler	Sayı	%
Erkek	116	51.6
65-69 yaş	109	48.4
Evli	154	68.4
İlköğretim mezunu	80	35.6
Eşi ile birlikte yaşayanlar	122	54.2
Çocuk sahibi olanlar	218	96.9
Yaşadığı ortamdan memnun olanlar	167	74.2
Kendi evinde yaşamak isteyenler	170	75.6

Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin %35.1'inin hafif, %36.0'ının orta, % 28.9'unun ise yüksek düzeyde yalnızlık hissettiği belirlenmiştir. Yaşlı bireylerin yalnızlık puan ortalamasının 42.39 ± 14.39 (orta düzey) olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Yaşlı bireylerin UCLA-LS yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlara göre dağılımı

UCLA-LS Yalnızlık Ölçeği Dereceleri	Sayı	%
Hafif Düzey Yalnızlık (20-34 Puan)	79	35.1
Orta Düzey Yalnızlık (35-48 Puan)	81	36.0
Yüksek Düzey Yalnızlık (49 ve Üstü)	65	28.9
Toplam	225	100.0
UCLA-LS Yalnızlık Ölçeği (X̄ ± SD)	42.39 ± 14.39	

Araştırma grubundaki kadınların yalnızlık ortanca puanlarının erkeklere göre yüksek olduğu bulunmuştur (p=0.004). 75-79 yaş grubundaki yaşlı bireylerin yalnızlık puan ortancaları diğer yaş gruplarına göre yüksek olmasına karşın, ikili karşılaştırma sonuçlarında yaş grupları arasında fark olmadığı görülmüştür. Yaşlı bireylerden dul olanların diğerlerine göre daha fazla yalnızlık hissettiği saptanmıştır (p=0.000). Eğitim düzeyi arttıkça yalnızlık puan ortancalarının düştüğü görülmektedir. Okur-yazar olmayan grubun yalnızlık puan ortancası, diğer gruplara göre yüksek bulunmuştur. Okur-yazar olmayan grubun ilköğretim ve lise- yüksek okul mezunu olan gruba göre, okur yazar olan grubun ise lise-yüksek okul mezunu olan gruba göre daha fazla yalnızlık hissettiği saptanmıştır (p=0.000) (Tablo 3).

Tablo 3. Yaşlı bireylerin bazı tanıtıcı özelliklerine göre yalnızlık puanlarının karşılaştırılması

Tanıtıcı Özellikler	Sayı	Ortanca	Min.	Max.	U	KW	P
Cinsiyet							
Kadın	109	43	21	76	4905.00		0.004
Erkek	116	35	20	71			
Yaş Grubu							
65-69	109	35	20	72		14.389	0.002
70-74	59	41	20	76			
75-79	38	47	22	73			
80 ve üstü	19	44	25	76			
Medeni Durum							
Evli	154	35	20	72	2239.00		0.000
Dul (Eşi Ölmüş/Boşanmış)	71	50	24	76			
Eğitim durumu							
Okur Yazar Değil	74	47	24	76		18.493	0.000
Okur- Yazar	50	39	21	70			
İlköğretim	80	35.5	20	71			
Lise-Yüksek Okul	21	32	21	69			

Yalnız yaşayan yaşlıların yalnızlık puan ortancası diğer gruplara göre yüksek bulunmuştur. Gruplar arasındaki ikili karşılaştırma sonuçlarına göre; yalnız yaşayan grubun, eşi ile yaşayan ve eşi-çocuklarıyla yaşayan gruptan daha fazla yalnızlık hissettiği belirlenmiştir (p= 0.000). Çocuğu olmayan yaşlı bireylerin yalnızlık puan ortancasının, çocuk sahibi olan gruptan yüksek olduğu da saptanmıştır (p=0.005). Yaşadıkları ortamdaki memnuniyet düzeyinin, memnuniyetli olanlara göre daha fazla yalnızlık hissettiği; özellikle huzurevinde yaşamak isteyen grubun kendi evinde ve çocuklarının yanında yaşamak istediğini ifade eden gruba göre yalnızlık düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir (p=0.000) (Tablo 4).

Tablo 4. Yaşlı bireylerin yaşam şekli ve yaşanılan ortama ilişkin düşüncelerine göre yalnızlık puanlarının karşılaştırılması

Özellikler	Sayı	Ortanca	Min.	Max.	U	KW	P
Yaşama Şekli							
Yalnız	23	65	25	76		55.304	0.000
Eşi ile	122	35	20	72			
Eşi ve Çocuklarıyla	30	34	22	60			
Evli Olan Çocuğu ile Birlikte	50	47	23	73			
Yaşanılan Ortamdan Memnun Olma Durumu							
Memnun Olan	167	35	20	69	1094.000		0.000
Memnun Olmayan	58	57,5	30	76			
Yaşamak İstenilen Yer							
Kendi evi	170	36	20	73		28.633	0.000
Çocuklarının yanı	37	35	22	70			
Huzurevi	18	62	38	76			

4. TARTIŞMA

Yaşlılık yaşanan birçok değişiklik ve kayıpların artması nedeniyle yalnızlık duygusuna zemin hazırlamaktadır. Yaşlıların yalnızlık yaşamasına neden olan etkenler arasında, eş ya da arkadaş ölümü, emekli olma, evinden ayrılma, rollerde değişim ya da kayıp yaşama, kronik hastalıklar, iyilik halinin olmayışı, duyuşsal kayıplar, fiziksel sınırlılıklar, ekonomik güçlükler ve başkalarına bağımlı olma algısı sıralanabilir (Öz 2004, Ebersole 2002). Araştırmaya katılan 225 yaşlı bireyin UCLA yalnızlık ölçeğine göre orta düzeyde yalnızlık hissettiği bulunmuştur. Yapılan diğer çalışmalarda da genel yalnızlık ortalamasının bu çalışma sonuçlarına paralel olduğu görülmüştür (Özçelik 2017, Üstündağ 2019, Günaydın 1996, Akgün 2003).

Cinsiyete göre yalnızlık hissinin oluşması farklılık gösterebilir. Kadınların daha duygusal bir yapıya sahip olması, bağıllık ve şefkat hislerinin erkeklere göre daha fazla olması nedeniyle yalnızlığa daha fazla eğilimli oldukları belirtilmektedir (Öz 2004). Bu araştırmada da kadınların yalnızlık puan ortancalarının erkeklere göre daha yüksek olduğu ve daha fazla yalnızlık hissettikleri tespit edilmiştir. Bu çalışma sonuçlarına benzer olarak, yapılan diğer araştırmalarda kadınların kendilerini daha fazla yalnız hissettiği ve cinsiyetin önemli olduğu vurgulanmıştır (Kılınç 2019, Ünal ve Bilge 2005).

Yaşlı bireylerde yalnızlık hissinin daha çok sevilen bir yakınının kaybından sonra, çoğu zaman da eşin kaybına bağılı olarak geliştiği belirtilmektedir (McInnis & White 2001). Yapılan çalışmalarda eşi ölmüş yaşlı bireylerin yalnızlık düzeyinin, evli bireylere göre yüksek olduğu, boşanmış ve bekar olanların daha çok yalnızlık yaşadığı ve medeni durum ile yalnızlık düzeyi arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir (Parlar 2014, Doğan 1998; Barron ve ark.1994, Tel ve ark. 2006). Diğer çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da dul (eşi ölmüş/boşanmış) olan bireylerin yalnızlık puan ortancalarının evli olan bireylere göre yüksek olduğu saptanmıştır.

Çalışmalarda eğitim durumunun yalnızlık düzeyi üzerinde etkili olduğu, diğer bir deyişle eğitim düzeyi ile yalnızlık hissi arasında doğrudan bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Üstündağ 2019, Akgün 2003, Khorshid ve ark.2004). Bu çalışmada da, yaşlılarda eğitim düzeyi arttıkça yalnızlık hissinin azalması diğer çalışma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Üstündağ, 2019). Bu durumun nedeni; eğitim düzeyi yüksek olan yaşlıların ekonomik durumlarının daha iyi olmasına bağılı olarak entellektüel ve sosyo-kültürel etkinliklere daha çok katılabilmeleri ve daha fazla uğraşlarının olması olabilir.

Yaşlıların çoğunun yalnızlığı, yalnız yaşama ile tanımladığı belirtilmektedir. Aynı zamanda sosyal değişimler, yaşam şekli, yaşam şartları yalnızlık hissetme durumunu etkilemektedir. Çocuk sahibi olup olmamanın ve yaşama şeklinin doğrudan yalnızlık düzeyi üzerinde etkili olmadığı ancak yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerinin kalitesi ve bundan memnuniyet durumunun yalnızlık hissini etkileyebileceği belirtilmektedir (Üstündağ 2019, Khorsid ve ark 2004, Öz 2004, Holmen, Ericson & Winbald 2000). Duygusal destekten memnun olma durumu da yalnızlık hissini etkileyebilmektedir. Çalışmada yalnız olarak yaşayan bireylerin yalnızlık puan ortancalarının daha yüksek olduğu ve kendilerini daha yalnız hissettikleri saptanmıştır. Bu çalışma sonuçlarına paralel olarak yapılan bir çalışmada eşin ölümü nedeni ile evde tek başına yaşayan bireylerin yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Ünal ve Bilge, 2005).

Bu çalışmada yaşadıkları ortamdan memnun olmayan yaşlıların yalnızlık puan ortancalarının, memnun olan yaşlı bireylere göre yüksek olduğu ve daha fazla yalnızlık hissettikleri saptanmıştır. Bu sonucu bireylerin ekonomik durum ve olanaklar çerçevesinde, yaşadıkları ortamın fiziksel ve sosyal şartları, sosyal ilişkiler ve sosyal ilişkilerinin niteliği etkilemiş olabilir.

Huzurevinde yaşamak istediğini belirten yaşlıların kendilerini diğer gruptakilere göre daha yalnız hissettiği saptanmıştır. Kılınç'ın (2019) çalışmasında da yaşadığı yerden memnun olmayanların, huzurevinde kalmayı düşünenlerin yalnızlık puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur. Huzurevinde yaşamak istediğini belirten bireylerin tercih nedeni, kurum ortamında beslenme, temizlik gibi ihtiyaçların karşılanması, huzurevlerinin sosyal, kalabalık, güvenli bir ortam olmasından olabilir. Yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerinin zayıflığı ya da yokluğuna bağlı yalnızlık hissetmeleri, fiziksel sınırlılık ve yetersizlikleri, maddi yetersizlikleri de huzurevini tercih nedenleri arasında olabilir.

Çalışmanın sınırlılıkları:

Çalışmamızın sınırlılıklarından biri, araştırma kapsamına alınan yaşlıların tamamının evde yaşayan yaşlılar olmasıdır. Bakımevi veya huzurevi gibi kurumlarda yaşayan yaşlılar çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise çalışma kapsamına alınan yaşlı bireylere veri toplama araçları uygulanmadan önce bilişsel açıdan sağlıklı olup olmadıklarını gösteren, bilişsel işlevlerini değerlendiren herhangi bir ölçüm aracı uygulanmamıştır.

5. SONUÇ

Çalışmaya katılan 65 yaş ve üstü bireylerin, %64.9'unun orta ve yüksek düzeyde yalnızlık hissettiği, genel olarak ise; 'orta' düzeyde yalnızlık hissettikleri (42.39 ± 14.29) tespit edilmiştir.

Kadınların erkeklere göre daha fazla yalnızlık hissettiği, eğitim düzeyi arttıkça yalnızlık düzeyinin azaldığı, dul (eşi ölmüş/boşanmış) olan yaşlı bireylerin daha fazla yalnızlık hissettiği, yalnız yaşayan bireylerin yalnızlık düzeyinin yüksek olduğu, yaşadığı ortamdan memnun olmayan ve huzur evinde yaşamak istediğini belirten bireylerin yalnızlık düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Yaşlı bireylerin sağlığını takip etmede en önemli rolü üstlenen birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında, yaşlı bireylerin psikososyal gereksinimlerinin değerlendirilmesi ve desteklenmesi çalışmalarının multidisipliner bir ekip tarafından yürütülmesi oldukça önem arz etmektedir. Sağlık fiziksel, ruhsal, sosyal bileşenleri olan bir kavramdır. Yaşlı sağlığını korumak ve geliştirmek için verilen hizmetlerin hem nicelik, hem nitelik olarak geliştirilmesi, bunun için de yaşlıların yalnızlık gibi psikososyal sorunları ve çözümlerine yönelik saha araştırmalarının artırılması önemlidir.

Kaynaklar

Akgün E (2003). Huzurevlerinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Algıladıkları Yalnızlık Duyguları ve Yaşam Kaliteleri Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Baron CR, Foxall MJ, VonDollen K, Jones PA, Shull KA. Marital Status, Social Support and Loneliness in Visually Impaired Elderly People. *Journal of Advanced Nursing*. 1994, 19:272-280.

Batıgün AD. İntihar Olasılığı: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Açısından Bir İnceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 2005, 16(1):29-39.

Demet MM, Taşkın EO, Deniz F, Karaca N, İçelli İ. Manisa Huzurevlerinde Kalan Yaşlılarda Depresyon Belirtilerinin Yaygınlığı ve İlişkili Risk Etkenleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 2002, 13(4):290-9.

Demir A. UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirliği. *Psikoloji dergisi*. 1989, 7(23): 14-8.

Doğan E (1998). Evli ve Boşanmışlarda Yalnızlık, Depresyon, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İnancı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ebersole P. Loneliness, Compassion and Nursing. *Geriatr Nurs*. 2002, 23(5):236-7.

El – Nimr G. Loneliness, Living Alone and Social Isolation in Elderly Suicid. *Psychological Reports*. 2001, 40:807-10.

Fessman N, Lester D. Loneliness and Depression Among Elderly, Nursing Home Patients. *Int J Aging Hum Dev*. 2000, 51(2):137-41.

Fioto B. Social Isolation: Important Construct in Community Health. *Geriatr Nurs*. 2002, 23(1):53-5.

Günaydın N (1996). Yaşlı Bireylerde Yalnızlığın İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. GATA Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Holmen K, Ericson K, Winbald B. Social and Emotional Loneliness Among Nondemented and Demented Elderly People. *Arch Gerontol Geriatr*. 2000, 31(3):177-192.

Karahan A, Güven S. Yaşlılıkta Evde Bakım. *Geriatrici*. 2002, 5(4): 155-9.

Khorshid L, Eşer İ, Zaybak A, Yapucu Ü, Arslan G, Çınar Ş. Huzurevinde kalan yaşlıların yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Türk Geriatri Dergisi*. 2004, 7(1):45-50.

Kılınç AS (2019). Burdur'da 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Yaşam Kalitesi ve Yalnızlık Durumu ile İlişkili Etmenler. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi. Ankara

Kılıç SP, Karadağ G, Koçak SH, Korhan EA. Evde yaşayan Yaşlıların Yalnızlık ve Depresyon Düzeyleri ile Yaşlılık Algılarının İncelenmesi. *Turkish Journal of Geriatrics*. 2014, 17(1): 70-76.

McInnis GJ, White JH. A Phenomenological Exploration of Loneliness in the Older Adult. *Arch Psychiatr Nurs*. 2001, 15(3):128-39. doi: 10.1053/apnu.2001.23751.

Öz F (2004). Sağlık Alanında Temel Kavramlar. İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş. Ankara.

Özçelik N (2017). Evde Bakım Hizmeti Alan Yaşlılar ile Huzurevinde Kalan Yaşlıların Sosyal Destek ve Yalnızlık Durumlarının İncelenmesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Samsun.

Russell DW. UCLA Loneliness Scala (version 3): Reliability, Validity and Factor Structure, Journal of Personality Assesment. 1996, 66(1):20-40.

Tel H, Tel H, Sabancıoğulları S. Evde ve Kurumda Yaşayan Yaşlıların Günlük Yaşam Aktivitelerini Sürdürme ve Yalnızlık Yaşama Durumları. Turkish Journal of Geriatrics. 2006, 9 (1): 34-40

Ünal G, Bilge A. İleri Yaş Grubunda Yalnızlık, Depresyon ve Kognitif Fonksiyonların İncelenmesi. Türk Geriatri Dergisi. 2005, 8(2):89-93.

Üstündağ ÖC (2019). Yaşlı Bireylerin Sosyal Yaşamı ve Yalnızlık Duyguları İle Hizmet Aldıkları Aile Hekimlerinin Bu Konuya Dair Farkındalığının Karşılaştırması. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, Manisa.